

Такође је и у рубрици *Конгреси, конференције и саветовања* објављено неколико корисних информација и осврта: Третји конгрес zgodovinarjev FLR Jugoslavije — F. Zwitter; Дванаести међународни конгрес византолога — J. Ферлуга; Други међународни конгрес за историју покрета отпора и Састанак југословенских и совјетских историчара — J. Марјановић; Међународни конгрес историчара у Апулији — В. Новак; Четврта конференција југословенских и немачких историчара у Дубровнику — Д. Милић; Боравак делегације пољских историчара у Југославији — Т. Никчевић.

У броју 2 ЈИЧ је донио у овој рубрици четири информације: Скупштина Савеза друштвава историчара Југославије — Б. Грубач и Т. Никчевић; XII годишња скупштина друштва историчара НР Србије — Б. Смиљевић; Припреме наших историчара за Конгрес у Прагу (септембар 1963. г.) — J. Марјановић.

Од броја 2 ЈИЧ је почео „да објављује *Преглед докторских дисертација* одбрањених у Југославији од ослобођења до данас, а које се односе на подручје историје“. Подаци су дати за 14 докторских дисертација по годинама: наслов дисертације, научна установа (факултет или академија), у којој је одбрањена и име аутора.

Резиме чланка дат је на једном од четири страна језика (руски, енглески, њемачки или француски).

Техничка опрема ЈИЧ-а је пријемна.

Југословенски историјски часопис је већ на почетку показао, и по тематизи и по сарадницима, општејугословенско обиљежје. Он је потпуно велику празнину у нашој историографији и на нов начин пришао рјешавању неких актуелних питања. Очекивања се, дакле, успјешно остварују већ изашлим бројевима ЈИЧ-а.

П. Р.

ПОВОДОМ ОДГОВОРА НА ПРИКАЗ УЦБЕНИКА „ИСТОРИЈА ЗА ОСМИ РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ“

У „Историјским записима“ 3—4 од 1962. године другови В. Радоњић, Б. Мрваљевић и Д. Петрић, писци уџбеника „Историја за осми разред основне школе“, одговорили су на наш приказ тога уџбеника, објављен у „Историјским записима“ број 2 из 1962. године. Можда нас тај напис, полазећи од тога колико су у њему оспорити наши ставови, не би подстакао да се поново враћамо на ту тему, када не би постојали и други разлози који нас овог пута наводе да ипак нешто кажемо. Ако не због другог, а оно бар да бисмо јавно одбацили извјесне примједбе аутора које они нијесу жељели да изоставе. Јер, можемо се спорити око тога да ли су и колико су у напису оштро формулисане неке оцјене, али та околност ипак не може дати за право друговима Радоњићу, Мрваљевићу и Петри-

ћу да стављају под знак питања нашу савјест и одговорност, или да нам приписују тенденциозно третирање појединих чињеница. А таквих је констатација у њиховом напису било ипак довољно, — истина негдје отворено, а негдје толико да се кроз пажљиво читање текста не тако тешко навири.

Међутим, и поред тога што се тако издашно позивају на одговорност и толерантност, они нијесу пропустили да истакну да уџбеник „не мора да се допадне свакоме, а поготово оном који није имао прилике да уочи његову практичну вриједност“. Свако ко је заинтересован да види о каквом је уџбенику ријеч — има довољно могућности да се сам увјери колико смо били у праву када смо указали на не мали број слабости и грешака у уџбенику.

Истина, нијесмо имали прилике да извондимо наставу уз помоћ тог уџбеника, али то ваљда не смета да кажемо своје мишљење о њему. Уосталом, ниједан од тројице аутора „није имао прилике да уочи његову практичну вриједност“, па је са тог становишта неоправдано оспоравати другима да говоре било о овсм или о неком другом уџбенику.

Још једна напомена. На почетку одговора аутори су нашли за потребно да кажу: „Нитдје око нас, чини нам се (или смо субјективни у овоме), није покренута таква и толика критика на школске књиге као код нас у Народној Републици Црној Гори, иако школских књига најмање имамо, и иако нијесу поре, ако нијесу боље (нека нам се не притиже нескромност), поготово у методском погледу, него што су уџбеници других република“. Затим настављају: „... Треба, дакле, људе подстицати на рад, а не као ове године огласити 20 рукописа за ништавне описе и бацити милионе на многе нестручне и необјективне рецензије“ (страница 623—624).

Да ли су наши уџбеници (мислимо на ове штампане у Црној Гори) бољи или слабији од других, то је питање, иако су, изгледа, другови Радоњић, Мрваљевић и Петрић spremни да их сврстају у боље. Ми знамо какви су ови наши, па о њима и говоримо. Уосталом, да се запитамо: да ли и ти уџбеници штампани у другим републикама могу бити и наши (црногорски школски уџбеници)? И да ли је заиста потребно ћутати и не говорити о слабостима, ради тога да би се људи подстицали на рад?

Дакле, другови Радоњић, Мрваљевић и Петрић проширили су тему разговора. Они сматрају негативним то што су на неколико школских уџбеника дати прикази у „Билтену“ Завода за унапређење школства, у „Просвјетном раду“ и „Историјским записима“. А, колико нам је познато, баш је Завод за унапређење школства НР Црне Горе (у коме као руководилац једне организационе јединице ради и друг Радоњић), организовао разговоре о уџбеници-

ма. Многи од тих разговора били су корисни и за ауторе уџбеника, тим више што је као резултат тих напора и разговора дато неколико корисних приказа. У тим разговорима и приказима било је зајмјерки и на друге уџбенике, чији аутори нијесу Радоњић, Мрваљевић и Петрић, али се не сјећамо да је неки други аутор нашао за потребно да те приказе квалификује на начин како су то учинили ова тројица. Према томе, дискусије о уџбеницима, које су, у целини узете, заиста биле корисне, другови Радоњић, Мрваљевић и Петрић сматрају негативним. Истина, прије годину-двје код нас је, у Црној Гори, када је ријеч о приказима уџбеника, била доминантна пракса хвалоспјева и незамјерања, па је ваљда овакав преокрет настао у 1962. години у толико теже и пао, нарочито неким ауторима.

Даље, другови су нашли за потребно да овом приликом, колико нам је познато — први пут јавно, оштро реагују на рад рецензена који су 1962. године прегледали рукописе уџбеника и огласили их за ништавне списе“. Заиста, за размишљање је чињеница да је од двадесетак рукописа у 1962. години примљен само један. Али, ипак, велико је питање да ли су „бачени милиони на многе нестручне и необјективне рецензије“, или је пак раније расипано далеко више милиона на неке уџбенике чији квалитет није оправдао та улагања. Уосталом, ако су се другови увјерили да су „многе нестручне и необјективне рецензије“ одбациле добре рукописе и потрошиле „многе милионе“, зашто то нијесу предочили на вријеме, па да се ти рукописи спасу од таквих рецензена, да угледају свјетло дана и задовоље потребе наших школа. То су, мислимо, и могли и били дужни, као људи који раде на одговорним мјестима у нашем школству. Ми бисмо ипак рекли да су многе групе рецензена, пришле свом послу са више друштвене одговорности, и да је овакав резултат, иако поразан за неке ауторе, можда ипак добар. Но, то је посебно питање, о којему је сада до-

ста касно говорити, али је ипак чудно што нико до сада није предложио и затражио да се о тим „баченим милионима“ продискутује. О томе чак није казана ни једна јединица ријеч у извјештају Завода за унапређивање шкољства.

Уосталом, зар ово још једанпут не говори о неопходној потреби да озбиљно преиспитамо политику издавања уџбеника у нашој Републици? Да видимо, је ли толико нужно да се оградајемо од других република и да по сваку цијену стварамо и имамо нешто „своје“ (мислимо на уџбенике); ако треба нешто стварно да имамо; онда да видимо шта је најнужније, шта највише одговара нашим потребама и сл. Надамо се да таква оријентација не би ишла на штету стваралачких напора аутора у нашој Републици, јер ће добар аутор, увјерени смо, наићи на подршку и пријем и у другим републикама, а не само у Црној Гори.

Радоњић, Мрваљевић и Петрић приговарају у одговору на неке наше констатације, па ћемо се и ми осврнути на неке од тих њихових приговора.

Они истичу да смо имали једно мишљење на почетку, а друго на крају приказа, тј. да смо казали „да није лако дати коначан суд“, а да смо га ипак на крају рекли и нагласили „да уџбеник треба повући из употребе и тражити нови, или...“. Ту, међутим, нема противрјечности. Још више смо увјерени да смо били у праву када смо приказ завршили ријечима које су цитирали. Уосталом, док се рукопис нашег приказа налазио код Уредништва „Историјских записа“, Завод за унапређење шкољства расписао је конкурс за уџбеник историје, чиме је и овај у којему је ријеч остављен за употребу само у овој школској години. То, ваљда, није учињено зато да би се испунила наша жеља, како истичу у одговору, већ је то резултат сазнања (послије дискусије о уџбеницима историје у Заводу за унапређење шкољства) нужног напора да се дође до бољих уџбеника. Дакле, не да би се „жеља приказивача испунила“, него да бисмо имали боље уџбе-

нике, јер то је потреба наше школе, која је важнија од жеља и интереса било којег појединца.

Наш приговор на дефиницију финансијског капитала није се односио на њену апсолутну нетачност, како су аутори у свом одговору настојали да то прикажу, већ на приличну поједностављеност, која дједи у осмом разреду основне школе ипак није приступачна. А те поједностављености свакако има, јер је стапању банковног и индустријског капитала ипак много шта претходило. Да ли је то довољно објашњено, да ли су дјеца из те дефиниције могла да схвате суштину процеса, који је дуго трајао и који у ствари испуњава цјелокупну фазу преласка либералног капитализма у империјализам?

У напису нам је приговорено да смо текст аутора који се односи на аустроугарску политику према Црној Гори и Србији погрешно третирали. Аутори се чак ишчућавају откуда нам толика слобода да из текста издавајемо поједине изразе и да их слободно тумачимо. Подцјећамо читаоца да смо том приликом рекли да су аутори најважнију тежњу Аустро-Угарске (продирање на Исток) ставили у други план, а оне друге као прворазредне. Но, колико смо у томе погријешили, односно колико смо жељели да намјерно истргнемо поједине изразе, како нам се приписује, и да их слободно тумачимо, — ево дословно текста из уџбеника, па нека читалац сам пресуди ко је у праву:

„Још од окупације Босне и Херцеговине *главна* (подвукли В. П. и П. Р.) аустроњемачка политика била је: спријечити уједињење Србије и Црне Горе. *Сем тога*, (подвукли В. П. и П. Р.) Аустро-угарска је тежила да продере на Исток преко земаља наших народа. То се показало нарочито 1908. године када је Аустро-угарска присајединила Босну и Херцеговину.“

Није нам јасно чему служи (ако не одбрани по сваку цијену) онакво правдање ставова о изгубљеним територијама (острва) послје првог свјетског рата. То се објашњава само тиме што су то

дјеца учила из географије. Значи, ако се нешто учи из географије, онда је за историју довољно да то каже како било, макар и нетачно. Наш приговор на то како су дефинисали комунални систем, аутори правдају тиме да су то хтјели да ураде зато да дједи објасне што јасније и са мање ријечи. Зар се овако могу правдати погрешна тумачења суштине комуналног система или можда некоег сличног питања? Иако нијесмо људи из непосредне школске праксе, ипак смо сигурни у то да се није могуће сложити с тиме да је у интересу јасноће и уштеде ријечи могуће нешто наопако дефинисати. Али, ето, десило се да је наш комунални систем у интерпретацији аутора уцбеника историје ипак био те среће.

Интерпретирајући наше ставове о проглашењу СССР, атори истичу да проглашење СССР заиста није извршено 1917, већ, као што смо навели, децембра 1922. године. Али узред напомињу да смо и ми погријешили, јер СССР није проглашен на X конгресу совјета, већ на Првом свесавезном конгресу совјета, који је одржан 30. децембра 1922. године. С тим у вези желимо да напоменемо следеће:

Ми смо имали у виду чињеницу да је о стварању СССР расправљао Десети конгрес совјета, који је одржан уочи Првог свесавезног конгреса на коме је проглашење извршено. Том приликом поднесен је и реферат о стварању СССР. За тај конгрес посебно се припремао и Лењин, али је већ у писму члановима ЦК, које им је упутио 15. децембра, обавјестио да вјероватно, због болести, неће моћи да присуствује. Значи, ипак нијесмо Десети конгрес навели без разлога. О томе је у књизи „Совјетска земља“, између осталог, објављено и ово:

„Закључујући тај историјски конгрес М. И. Калињин је дубоко узбуђен рекао: „... Над нама се вије црвена застава оветих слова РСФСР... Већ се диже нова црвена застава Савеза совјетских република. Другови, стег те заставе је у рукама Лењина...”

Што се тиче самог имена, тј. питања да ли је тада Русија проглашена за СССР, ми нијесмо говорили о томе, већ смо констатовали да је „Савезом совјетских социјалистичких република названа тада створена државна заједница руског и неруских народа који су у њен састав ушли“. Значи, није било ријечи о томе шта је за шта проглашено, већ шта је тада створено.

Позивање аутора на Декларацију права народа Русије и на Лењинов чланак од априла 1918. године не може се одржати, нарочито када се пође од тога да је 1917. године револуција одлучила судбину социјализма у једном дијелу земље, али не и у свим данашњим совјетским републикама. Јер, требало је зато да прође и период грађанског рата и војне интервенције. А да је сам Лењин већ тада правио разлике између руске социјалистичке републике и осталих, ево неких доказа, опет по Лењину.

У писму друговима комунистима Ајзербејдана, Грузије, Јерменије, Тагестана и Горске републике, писаном 14. априла 1921. године, Лењин је између осталог, написао и ово:

„Топло поздрављајући совјетске републике Кавказа, дозволићу себи да изразим наду да ће њихов тијесни савез створити узор националног мира какав није постојао за вријеме буржоазије и какав није могућ у буржоаском поретку...”

...Спорији, одрезнији прелаз у социјализам, то је оно што је могуће и потребно за републике Кавказа за разлику од РСФСР.

Ми смо пробили брешу у свјетском капитализму.

Ви, другови комунисти Кавказа, не треба да пробијате брешу, ви треба да умијете с већом опрезношћу и систематичношћу створити ново, искоришћавајући за вас повољну ситуацију 1921. године. Ни Европа ни цео свијет 1921. нијесу више оно што су били 1917. и 1918. године“ (В. И. Лењин, Изабрана дјела, том 14, стр. 271—272, Култура 1960).

Колико је процес стварања СССР био сложен а није се само

завршио стварањем РСФСР и њеним проглашењем за СССР, ево још неких примјера:

У говору на Пленуму Московског совјета 20. новембра 1922. године (Изабрана дјела, том 14, стр. 552), Лењин помиње заузимање Владивостока и Државно-федеративну изјаву која је послје тога дата. Под појмом „Државно федеративне изјаве“ он је подразумевао одлуку Народне скупштине Далекоисточне Републике о њеном присаједињењу РСФСР, која је донесена 14. новембра 1922. године (значи: не 1918. године).

Он је, исто тако, баш уочи стварања СССР, критиковао Стаљинов план „Аутономизације“, по коме се уједињење независних совјетских република имало да изврши путем укључивања осталих совјетских република у РСФСР на основама аутономије. Лењин је у то вријеме био бољестан, али је ипак у септембру 1922. године оштро реаговао на Стаљинове тезе и предложио њихову темељну измјену у смислу стварања федерације совјетских република, о чему је касније расправљано на пленумима ЦК од 6. октобра и 18. децембра 1922. године.

У својим радовима „Прилог питању о националностима“ или о „аутономизацији“, осврћући се на инцидент у Грузији настао као реакција на овакав Стаљинов план (ЦК КП Грузије одијенио је план као преурађен, оријентишући се на уједињење уз очување свих атрибута независности), Лењин је опширно третирао овај проблем и јасно указивао на путеве стварања државне заједнице СССР.

Лењинове поставке послужиле су потом као основа Декрета о стварању СССР.

Тешко је разумјети зашто су се аутори у одговору толико дуго задржали на питању: „Да ли су руска зима и пространство узрок пораза и повлачења Нијемаца у последњем рату“ (из текста у уџбенику стиче се утисак као да је то било пресудно). Посебно изненађује то што је у одговору толико мјеста (67 штампаних реда-

ка!) дато цитирању мемоара њемачког војног теоретичара Гудеријана. Да ли је то било неопходно? Чему служе опис Гудеријанове личности и изводи из његове усмене полемике са Хитлером, у којој он узроке неуспјеха објашњава искључиво „руском зимом“? Аутори су у опширном навођењу Гудеријанових мемоара заиста дошли у контрадикцију. Наиме, у почетку кажу: „Њемачки војни теоретичар Гудеријан, један од њихових најистакнутијих [војних] личности у [оку II свјетског рата, протагониста тенковског муњевитог рата, у својим „Војним мемоарима“ на више мјеста помиње руску зиму као важан фактор за исход борбе на источном ратишту, у чему, нарочито, претјерује из свим познатих разлога али не толико да му се добрим дијелом не може вјеровати. (ИЗ страна 629), подвукли В. П. и П. Р.) А пошто су га добро исцитирали, аутори одговора кажу: „Наравно ми се не слажемо са свим Гудеријановим ставовима, али их цитирамо, јер у њима има нешто истине“.

Дакле, једном кажу да се Гудеријану добрим дијелом може вјеровати, а затим да у његовим ставовима има нешто истине. Заиста, ако су другови Радоњић, Мрваљевић и Петрић мислили да у Гудеријановим мемоарима има само „нешто истине“, није било разлика да га тако издашно цитирају. Прије би се рекло да су сматрали да му се добрим дијелом може вјеровати, или да је оваквом навалом цитата ипак требало на одређен начин утицати на суд читалаца. Њихова је ствар колико вјерују или не вјерују Гудеријану, колико сматрају потребним да га опширно цитирају и евентуално користе при писању уџбеника итд. И без оволико Гудеријанових цитата могло се убједљивије казати да је хладноћа један од фактора при вођењу рата, што нико и не оспорава. А да ли су баш Нијемцима били тако непознати руска зима и пространство, и да ли су то били основни разлози пораза у другом свјетском рату? Одговор, наравно, не може бити потврдан, нити, вјероватно, тако

мисле аутори уџбеника. Није погодно да се овом приликом и на овом мјесту расправља о томе дали су Нјемци покушали да продру на југ СССР прије свега и због тога што им је било хладно под Москвом, или су то учинили и из других — војно-стратешких разлога. А битка за Стаљинград (сада Волгоград), као што се зна, вођена је и у току љета и јесени, а не само у току зиме. Хладноћа је утицала, али када се тај елемент истиче у уџбенику, требало је истаћи и друге узроке пораза Нјемца, што је много важније и са васпитног и са образовног становишта. А наше примједбе су биле управо у том смислу.

Аутори не оповргавају наше оцјене о томе како су у уџбенику третирали однос савезника према нашој народнослободилачкој борби. Међутим, да би ипак нешто рекли, они цитирају изјаву Ворошилова од 11. новембра 1941. па закључују да је било ријечи симпатија, али да то не значи да совјетска влада није пријестила (ми смо управо и говорили о грешкама, а не о ријечима симпатија) и на крају завршавају:

„Но, ако будемо толико детаљисали онда то и не би био уџбеник за основну школу“.

Па и ми смо то исто, односно слично рекли, јер у нашем приказу дословно стоји:

„Дозвољавамо чак да можда, с обзиром на узраст дјецe, не би требало детаљније улазити у третирање овог проблема јер не о њему учити касније, али ако већ треба нешто рећи, онда нека се каже истина“.

Нијесмо замјерили што су аутори навели актуелне теме и тезе у уџбенику и што су препоручили одређену литературу, већ су замјерке упућене због тога што се није довољно водило рачуна о узрасту ученика, што у томе има грешака и слабости, што су многе тезе застарјеле, такође и литература која је препоручена итд. Но, најбоље је, ипак, да дословно цитирамо неке актуелне теме; наравно без исправљања стилоских и других грешака:

„II ТЕМА

Југославија и њени сусједи
Тезе за обраду ове теме:

1. Југославија и њени сусједи прије другог свјетског рата (кратак осврт);
2. Југославија је израсла из Ослободилачког рата;
3. Наши односи (политички и привредни) са СССР-ом и другим источноевропским земљама;
4. Наша борба за очување независности;
5. Наши односи са западним земљама;
6. Југославија и Италија и
7. Југославија — Грчка — Турска.

Литература за обраду ове теме:

1. Титов реферат на VI Конгресу СКЈ (који се односи на ову тему);
2. Титов реферат на VII Конгресу (дио који се односи на ову тему);
3. Источно-европске земље — Јефтић и Штајнер, Београд, 1955. године;
4. Говор друга Тита у Скопљу 1949. године;
5. Кардељев говор на IV засиједању Генералне скупштине УН — Цетиње, 1949. године;
6. Београдска и Московска декларација;
7. Париска конференција — В. Дедијер 1945. године.

IV ТЕМА

Значај међународне сарадње и улога ФНРЈ.

Тезе за ову тему:

1. Ослобођење колонија услов за поштовање слобода сваког народа;
2. Стварање блокова у Европи и Азији;
3. Да ли западне земље хоће равноправну сарадњу;
4. Органи ОУН за помоћ неразвијеним земљама;
5. Сва спорна питања се могу рјешавати мирним путем;
6. Неријешена европска питања послје другог свјетског рата;
7. Страхоте од атомског рата;
8. Улога ФНРЈ у међународним односима и
9. Наше везе са народима Азије и Африке.

Литература за ову тему:

(користи бар један дио)

1. Нова Југославија у савременом свијету — Кардељ, Београд, 1951. г.;
2. Програм СКЈ (дио који се односи на ову тему);
3. Титов реферат на V Конгресу ССРНЈ — дио који се односи на ову тему;
4. Титови реферати на Шестом и Седмом конгресу (само оно што се односи на ову тему);
5. Проблем националне независности у савременом свијету — Димо Хаџи-васиљев, Београд, 1959. године;
6. Лига арапских држава — Луџи, Београд, 1947. г.;
7. Њемачко — велико питање Европе — Б. Раденковић Београд, 1951. године;
8. Атлантски пакт — Б. Лазич, Београд, 1952. године;
9. Куд иде Европа — Б. Бобуновић, Београд, 1954. године;
10. Тито у Азији — Ј. Смоле;
11. Багдадски пакт — Ј. Ервин из „Међународне политике“ бројеви 141, 142, 143, 144, 145 и 146;
12. Криза блоковских концепција — из „Међународне политике“ број 145;
13. Коегзистенција као нужност данашњице — из Међународне политике број 146;
14. Борба за мир и међународну сарадњу — Титова дјела, књиге VII, VIII и IX;
15. Идеолошки карактер Атлантског пакта — из Међународне политике бр. 115;
16. Предсједник Тито у Индонезији и Бурми — из Међународне политике број 115;
17. Коегзистенција и начело немијешања — из Међународне политике бр. 115;
18. Азија и мирна коегзистенција — из Међународне политике бр. 115;
19. Титов говор у Новом Мјесту 1958. године;
20. О сарадњи СКЈ са комунистичким партијама — „Комунист“ 1. јануара 1959. године;
21. Титов говор у Зеници 12. октобра 1958. године.

Мислимо да оване није потребан коментар. Заправо, умјесто коментара, наводимо извод из

једног чланка у „Борби“ од 17. фебруара 1963. године, који под насловом: „Сада се и бабо чешка по глави“ критикује наставника који је дао за домаћи задатак другу тему по овом уџбенику. Пошто су цитиране тезе и литература за обраду теме „Југославија и њени сусједи“, у коментару се каже:

„И ове мале ствари не желе сада да смишљају правописне питалице о великом слову или тачки иза редног броја, као што ће изоставити и разговор о географији (а југословенски суседи ипак нису ни Совјетски Савез, ни Турска, ни Чехословачка, ни Немачка Демократска Република, ни друге наведене земље). Данашње приговарање прво ће рећи да је и отац поменутог осмошколца био врло збуњен задатком, мада службуже: у спољној политици. Збуњен, попут баба из старе Јакшићеве песме који се недоумно у невољи почешао по глави, збуњен, а не због теме која је тезама забављатила и која је козна-кад и козна-куд срочена, већ изненађен шта све један задатак тражи од малих четрнаестогодишњака.

Сувишан. Претјеран. Збуњујући задатак“.

Могли бисмо полемисати са ауторима и о неким другим питањима (навођење датума по старом или новом календару, национално питање у бившој Југославији, проблем наоружања Њемачке итд.), али мислимо да то не би ничему водило. Јер, иако су добар дио примједби прихватили (неке су и прећутали), оваквим начелном третирања наших констатација, а њихових слабости, аутори се ипак не служе баш савсвим оним принципима (мислимо на њихово истацање одговорности и добронамјерности) за које се у одговору толико залажу. По њима: непотпуност, недореченост, нејасност, дефиниције и констатације — све то проистиче не из њиховог текста, него из нашег површног читања тог уџбеника, из одсуства одговорности прикљивача, или отуда што су они, тј. аутори, радили по Начелима Прометног савета Југославије, (мада се ми не можемо сложити са тим

да ова Начела упућују на слабости те врсте).

Толико смо жељели да нагласимо, и то не ради тога да бисмо бранили своје ставове, јер је суштина нашег приказа остала неповријеђена, већ више зато да бисмо још једанпут показали да смо

у тај рад уложили много више одговорности, него што нам то аутори приписују. Уосталом, суд о одговорности препуштамо објективном читаоцу.

Владимир Н. Поповић
Петар И. Ракочевић